

Zastúpenie morálnych prvkov v rozprávkach pre deti

Representation of Moral Elements in Stories for Children

Mária Belešová

Abstrakt: Rozprávky majú v živote detí nezastupiteľnú hodnotu. Na celom svete slúžia mnohým deťom ako príbehy, ktoré ich vtiahnu do magického sveta zázrakov, nadprirodzených javov, pozoruhodných bytostí a nečakaných rozuzlení. Témy rozprávok zobrazujú často dodnes platné všeobecné pravdy a hodnoty ľudí a kultúr, z ktorých pochádzajú. Väčšina tém sa týka morálnych hodnôt a materiálnych ziskov, víťazstva dobra nad zlom a prevládnutím spravodlivosti. Poukazujú na to, že inteligencia a pokora sú dôležitejšie než fyzická sila, a že dobrosrdečnosť a tvrdá práca bývajú odmenené. Cieľom príspevku je poukázať na základné zastúpenie morálnych prvkov v rozprávkach pre deti. Stručne je priblížená charakteristika niektorých rozprávok s poukázaním na ich morálne poslanstvo. Výskumnú časť tvorilo skupinové interview s deťmi predškolského veku, ktoré sa vyjadrovali k rozprávke *Vlk a sedem kozliatok*, v ktorej posudzovali a zhodnocovali prvky dobra a zla. Zistili sme, že deti predškolského veku v tejto rozprávke dokážu správne identifikovať dobro a jeho prejavy, rovnako správne vedia zhodnotiť zlo a jeho prejavy.

Kľúčové slová: rozprávka, morálne prvky v rozprávke, analýza rozprávok, morálne ponaučenia, skupinové interview s deťmi predškolského veku

Abstract: Fairy tales have irreplaceable value in children's lives. All over the world, they serve many children as stories that draw them into a magical world of miracles, supernatural phenomena, remarkable beings and unexpected endings. The themes of fairy tales often depict universal truths and values of the people and cultures from which they come, which are still valid today. Most of the themes are related to moral values and material gains, the victory of good over evil and the predominance of justice. They point out that intelligence and humility are more important than physical strength, and that kindness and hard work are often rewarded. The aim of the paper is to point out the basic representation of moral elements in fairy tales for children. The characteristics of some fairy tales are briefly described, pointing out their moral

message. The research part consisted of a group interview with children of preschool age who commented on the fairy tale *The Wolf and The Seven Little Goats*, in which they assessed and evaluated the elements of good and evil. We found that preschool children in this fairy tale can correctly identify good and its manifestations, and they can also correctly evaluate evil and its manifestations.

Key words: fairy tale, moral elements in a fairy tale, analysis of fairy tales, moral lessons, group interview with preschool children

Úvod

Kde bolo tam bolo... tak začína množstvo rozprávok, ktoré sprevádzajú generácie už celé stáročia. Tam, kdesi za siedmimi horami, bolo vždy zlo potrestané a dobro napokon zvíťazilo a porazilo všetky nesváry. Tam, za siedmimi dolami, bolo vždy klamstvo zahanbené, hlúposť vysmiata, chamtivosť potrestaná, nespravodlivosť odplatená. Tam, kde zvíťazí spravodlivosť, pokora, svedomie, zdvorilosť, statočnosť, prichádza kráľovská a zaslúžená odmena.

Od počiatkov ľudskej histórie boli príbehy základným komunikačným nástrojom medzi ľuďmi (Schwartz & Melzak, 2005). Vychádzali z ľudskej potreby porozumieť okolitému svetu, odovzdať mladšej generácii kmeňové dedičstvo a oslavovať život. Boli výsledkom spoločnej skúsenosti a hodnôt, nástrojom živiaciom pocit prínaležitosti a nádeje, že zázraky sú možné. Rozprávka má svoje zákonitosti, vzniká v nej príbeh, ktorý sa vyvíja, väčšinou vždy končí víťazstvom dobra, a dobrého a cnostného hrdinu. Čeňková a kol. (2006) k rozprávke zaraďujú také literárne texty, ktoré vznikli na

základe rozmanitej palety starodávnych rozprávání, vstrebávajúcich pri svojej púti svetom rozličné bájne predstavy ľudstva, nadčasovej životnej pravdy, najmä večnú túžbu po naplnení dobra, a vieru v kúzelnú moc slova.

Rozprávka a jej charakteristika

Rozprávka je vo svojej pôvodnej podobe folklórnym žánrom odovzďavaným ústnou ľudovou slovesnosťou. Dnes už je pojem rozprávka podstatne širší, ale stále je to útvar vykazujúci jasne rozpoznateľné znaky. Streit (2013) uvádza tieto hlavné znaky:

- takmer každá rozprávka začína situáciou, ktorá je veľmi harmonická a potom je prerušená, napr. „bol raz jeden kráľ;
- nasledujú boje a rôzne nebezpečenstvá, šťastie je ukončené, ľudia sa nejakým činom previnia a sú vyhnaní z raja;
- často sa v rozprávkach objavujú symboly zla: pýcha, zbabelosť, zloba, žiarlivosť, hlúposť, lenivosť a lakomosť, čarodejnice či černokňažníci;

- postavy sa často ocitnú v rôznych zápletkách a nepríjemných situáciách: zabúdia v tajomnom lese, sú niekým druhým uväznení, prepadnú dlhoročnému spánku či skameneniu;
- následne prichádzajú určité znaky vyslobodenia: prichádza pomoc a dochádza k veľkému obratu a následne prichádzajú poslovia dobra, odvahy a odovzdanosti, a teda dobro víťazí nad zlom;
- ďalším znakom je tzv. zmŕtvychvstanie, kedy príde princ či iný hrdina, ktorý stelesňuje všetky dobré ľudské vlastnosti (napr. pokora, pravdivosť, láska, vernosť a statočnosť), a zachráni princeznú, ktorá je v ťažkostiach.

Aj podľa Hrdinákovej (2006) rozprávky predstavujú akési prípravy, naladovanie detí na určitý spôsob myslenia, uvažovania či prípravu k postoji a tým rozprávka pomáha deťom správne pristupovať k riešeniu problému. V klasických rozprávkach nachádzame veľké množstvo problémov, ktoré rieši hrdina z hľadiska tvorivého myslenia a psychológie riešenia problému dvojitým spôsobom: aktívne alebo pasívne. Rozprávka môže podporovať kladné stránky rozvíjajúcej sa osobnosti dieťaťa či prostredníctvom nich prekonávať alebo potláčať niektoré negatívne stránky. Říčan (1990) upozorňuje, že dobro a zlo býva v rozprávkach zreteľne rozlíšené, čo presne zodpovedá čiernobielemu videniu sveta dieťaťa a umožňuje mu tak ľahšie sa orientovať

a identifikovať s postavami, s ktorými sa chce identifikovať. Černoušek (1990) tvrdí, že rozprávka má dieťaťu pomôcť vytvoriť si morálny kódex pre život a získať vieru, že všetko bude spieť k dobrému koncu a zlo bude náležite potrestané. Dieťa má taktiež potrebu toho, aby dobro bolo odmenené a zlo potrestané, a to rozprávka dokáže ľahko uspokojiť. Prostredníctvom rozprávky dieťa tiež samo seba formuje, objavuje vlastnú totožnosť, zisťuje kým je a kým by sa chcelo stať. Stáva sa citlivejším voči zlu, nespravodlivosti a bolesti, rozprávka mu tak môže napomôcť pri vytváraní hodnotového rebríčka a etických koncepcií. Šťastné konce zároveň vytvárajú základ pre optimizmus a nádej, že aj vlastné problémy je možné vyriešiť. Hrdinovia z príbehov zažívajú utrpenie, biedu, skúšky, konflikty, opustenosť, stratu, poníženie, zúfalstvo i bolesť. Ale takmer každému sa podarí nájsť pomoc, lásku, šťastie, získať bohatstvo, cenné skúsenosti alebo vnútornú múdrosť. V súčasných intenciách života determinujú výchovný vzťah stále viac a výraznejšie aj rôzne druhy masmédií, ktoré môžu byť príčinou hodnotových premien a nestability morálky (Potočárová, Derková, Ferková, & Koldeová, 2021). My za jedno z týchto masmédií považujeme aj rozprávku, ktorá dokáže oslovit kvantum detských recipientov.

Rozprávky nás uisťujú, že keď sa pasujeme s nevyhnutnými životnými prekážkami, vyjdeme z tohto zápasu posilnení a transformovaní. Campbell (2000) podotýka, že v mýtoch a rozprávkach

sú obsiahnuté základné pravdy, podľa ktorých ľudstvo žije už tisícky rokov a zdôrazňuje, že tieto príbehy sú naliehavou výzvou k uvedomeniu si svojej životnej úlohy, a zároveň aj popisom fáz, ktoré by mal každý, kto chce dokončiť svoj životný príbeh, absolvovať. Podľa Sádovskej (2012) úspešnosť dieťaťa v rámci existencie človeka v skupine vychádza z morálnej vycvorenosti a ako účinné sa prejavujú tie formy výchovných činností, pri ktorých deti spolupracujú na spoločnom ciele. K naplneniu cieľov predprimárneho vzdelávania, pokiaľ sa vzťahujú na rozvíjanie morálky detí, sú rozprávky vhodnou voľbou pri priamych a zámerných vzdelávacích aktivitách, vyplývajúcich z každodenných životných rutín, bežných sociálnych interakcií a udalostí, ktorých vzdelávacia a výchovný zmysel by si učitelia mali vopred plánovať.

Vzťah dieťaťa k rozprávke

Vzťah dieťaťa predškolského veku k slovesnému umeniu nevzniká celkom spontánne, treba ho cieľavedome utvárať. Zároveň je nevyhnutné pri postupnom oboznamovaní s literárnymi textami poskytnúť deťom možnosti hodnotných zážitkov. Pri vytváraní záujmu detí o literatúru má učiteľ(ka) texty, ktoré deťom sprostredkúva, dobre poznať, prácu s nimi si starostlivo premyslieť, text sa naučiť výrazne a citlivo zreprodukovať. Jursová Zacharová, Čierniková & Glasová (2017) pozornosť upriamujú na fakt, že

príbehy rozvíjajú kogníciu, ale majú aj sociálnu a výchovnú funkciu (rozprávky, historické príbehy a iné). Deti sa identifikujú s ich hrdinami, imitujú ich správanie a používajú ich frázy, napríklad v hre. Szentesiová (2017) uvádza, že rozprávka dieťaťu slúži ako návod k učeniu sa morálnym hodnotám, orientácie v citových problémoch druhých, nadobúdaní zmyslu pre spravodlivosť, súcitu, ľudskosť, sebavedomie.

Aj Belešová (2021) tvrdí, že rozprávka má na deti významný vplyv, keďže ponúka okrem reálneho sveta aj svet nadprirodzený, fiktívny, s fiktívnymi situáciami, postavami, prostredníctvom ktorých deti nadobúdajú nové skúsenosti, vedomosti a prirodzene sa z nich učia. Mnohé rozprávky majú svojich hrdinov, s ktorými sa chcú deti stotožniť. Päť až šesťročné dieťa by malo dokázať intuitívne chápať medziľudské vzťahy a mravné motívy konania postáv klasických rozprávok, napr. pohnúťku pomáhať druhým, keď sú v núdzi alebo obhajovať slabších apod. Postupne si uvedomovať osobitosti jazyka klasických rozprávok, napr. „v ústach mala med, ale v srdci jeď“, „lož má krátke nohy, ďaleko nezájde“, „bez práce nie sú koláče“ a pokúsiť sa mravne hodnotiť situácie v texte i v obrázkoch.

Väčšina rozprávok, ako tvrdí Rusňák (2005), upokojuje, prináša šťastný koniec spolu s nádejou, že všetko zlé sa na dobré obráti, každú nepríjemnosť je možné prekonať, sny môžu byť naplnené apod. Rozprávky spôsobom sebe vlastným napomáhajú nielen k preberaniu posto-

jov a vzorových vzťahov, ale aj žiadúcich ideálov a hodnôt.

Význam rozprávky v kontexte dobra a zla

Rozprávky predstavujú akýsi most medzi svetom dieťaťa a svetom dospelého. Pomáhajú nájsť určitý prienik v pochopeňí sveta a dejov ako takých. Pokiaľ je dieťa ponechané napospas sebe samému a hlad po rozprávkovom svete je nútené uspokojovať len samo pred televízorom, nedostáva sa mu plného bohatstva, ktoré rozprávky so sebou prinášajú, upozorňuje Klimková (2009). Vhodná rozprávka pomáha utvrdzovať dieťa v hodnotách, v sociálnom cítení, orientovať sa v morálke a vnímať správne, čo je dobré a čo je zlé. Ako konštatuje Sedlák (1981), pre tvorbu postáv ľudovej rozprávky je charakteristická bohatá obrazotvornosť ľudového rozprávača, ktorou obdaril kladných i záporných hrdinov, hyperbolické zveličenie, ako typická vlastnosť pri charakterizácii obrazu i činov postáv, jednoduchosť v povahokresbe a výrazná kontrastnosť v diferencovaní kladných i záporných postáv. Kladný hrdina a motív rozprávky je preto postavený vždy na pozitívnych charakteristických črtách ako je statočnosť, odvaha, pracovitosť, dobrosrdečnosť.

Davidheiser (2007) má predovšetkým na zreteli význam hodnoty a morálky v rozprávke, čím sa konštruuje vlastný názor dieťaťa na svet. Streit (2013) taktiež významovo správne poukazuje na

upevňovanie detskej morálky. Znamená to, že ak dieťa zažije nápor strachu a zla v rozprávke, o to intenzívnejšie bude vnímať a prijímať zákonitú spravodlivosť. Preto majú ľudové rozprávky veľký význam pre deti predškolského či predčitateľského veku. Tento druh rozprávky nezobrazuje svet a jeho dianie cez ružové okuliare. Aj dieťaťu sa môže stať, že príde o svoju matku, bude musieť žiť pri nenávisťnej macoche, alebo to, že dieťa má chudobných rodičov, ktorí si nemôžu dovoliť kúpiť všetko to, čo by si ich dieťa prialo.

Treba však dodať, že pre deti predškolského veku citovo najviac pôsobí práve rozprávka. Práve tá rozvíja kladné a záporné city, empatiu a lásku nie len k ľuďom, ale i k zvieratám, rastlinám, zažíva krivdu, smútok či hnev k utláčateľom, a cit pre spravodlivosť a právo. Keďže však dieťa predškolského veku nemá ešte dostatok skúseností, ktoré k svojmu vývinu nevyhnutne potrebuje, najvýstižnejšie je emócia vyjadrená práve v rozprávkach. Hrdinovia z príbehov zažívajú utrpenie, biedu, skúšky, konflikty, opustenosť, stratu, poníženie, zúfalstvo i bolesť. Ale takmer každému sa podarí nájsť pomoc či vedenie, nájsť lásku, šťastie, získať bohatstvo, cenné skúsenosti alebo vnútornú múdrosť.

„Dobří“ a „zlí“ rozprávkoví hrdinovia naprieč kultúrami

Deti potrebujú vedieť, aké správanie a konanie je slušné a očakávané, aby sa správne zorientovali, vedeli, na čom sú, aby mohli byť samostatné. Častokrát sa stáva, že hrdina, ktorý reprezentuje v rozprávke dobro, je ten najmladší z bratov alebo tretí v poradí. Ostatní súrodenci, tí starší, sú na strane zla. Len sporadicky sa stane opak. Alebo jedným z nich je motív princeznej, ktorá je dobrá, krásna, atraktívna, štíhla. Jedným slovom – dokonalá. Súvisí to s faktom, v ktorom prevažne len taká princezná sa môže dočkať šťastného konca či vytúženého princa, do ktorého sa zamiluje hneď na prvý pohľad. Baker-Sperry a Grauelholz (2003) uvádzajú negatívne zobrazenia v rozprávkach a ich vplyv a dopad na dievčatá. Dievčatá od raného detstva čítajú rozprávky, kde princezné dosiahnu obrovské bohatstvo jednoducho len preto, že ich krása z nich robí niečo zvláštne. To je silná správa, ktorá môže inhibovať dievčatá k tomu, že nespĺňajú očakávania spoločnosti len preto, že nevedia, čo to znamená byť krásny. Rovnako môžeme nazrieť na príbeh Popolušky, ktorá bola nútená ísť do otroctva jej zlou macochou a nevlastnými sestrami. Popoluška je predstavovaná ako slabá a krehká, neschopná urobiť niečo pre seba, kým nebola zachránená princom. Malá morská víla, ktorá je dokonca viac úprimná a rebelská, keďže neposlúch-

ne otcov príkaz (zákaz vstupu do sveta ľudí), sa zamiluje do princa, ktorý si ju ani nevšimne, kým nestratí hlas a nepríde o svoj chvost.

Rozprávka sa dodnes považuje za prejav národnej kultúry. Je dôležité poznamenať, že zatiaľ čo každá kultúra má svoje vlastné rozprávky s rôznymi postavami a príbehmi, jednotlivé kultúry uprednostňujú inú morálku, a tak sa rozprávky vzhľadom na kultúrnu diverzitu môžu veľmi líšiť, pokiaľ ide o poučenie alebo morálku. Napriek tomu má každá z týchto rozprávok tendenciu ponúkať usmernenie o hodnote byť dobrým človekom. To môže zahŕňať vlastnosti ako statočnosť, láskavosť, trpezlivosť, nezištnosť, chytrnosť atď.

V nasledujúcich riadkoch je priblížená stručná charakteristika niektorých rozprávok s poukazaním na ich morálne poslanstvo. Rozprávky sme vybrali na základe dostupnosti, t. z., že autorka ich má v domácej a pracovnej knižnici. Výber rozprávok má taktiež reprezentovať viaceré svetové krajiny.

Podivuhodná cesta Nilsa Holgerssona Švédskom (švédska rozprávka od Selmy Lagerlöfovej) – nie je to len pútavý príbeh malého Nilsa z jeho dobrodružnej cesty, ktorú realizuje na chrbte gunára Martina, doplnený o množstvo švédskych povestí a legiend. Aj vnútorné poslanstvo diela je oveľa hlbšie, než základná línia príbehu, a to polepšenie zlého chlapca, ktorý z vtáčej perspektívy začína chápať kolobeh a zákonitosti života a postupne stráca svoju pýchu.

Pinocchiove dobrodružstvá (talianka rozprávka od Carla Collodiho) – panáčik s dlhým nosom Pinocchio je zdroj nekonečných problémov, ktorému pri každom jeho klamstve povyrastie nos. Pinocchio zodpovedá tradičným rozprávkovým schémam – dejové zápletky kapitol, v ktorých sa opakuje pevná štruktúra, konkrétne prehrešok (výstraha) či rada (poučenie), ilustrujú nesyváry, ktorým by sa každé dieťa malo vyvarovať. Po všetkých zlých rozhodnutiach, ktoré v priebehu príbehu robí, **sa Pinocchio nakoniec poučí**. Urobí správnu vec, keď zachráni svojho otca a získa šancu byť skutočným chlapcom. Z rozprávky vyplýva ponaučenie, že **bez ohľadu na to, koľko chýb urobíme, nikdy nie je neskoro urobiť správnu vec**.

Heidi, dievčatko z hôr (nemecká rozprávka od Johanna Spyriho) – rozprávka o dievčatku Heidi spracováva archetypálny detský strach z osamelosti. Heidi stratila obidvoch rodičov a nemá sa o ňu kto starať. Najbližší príbuzný je jej starý otec, ktorý žije vysoko v horách. Drsná alpská príroda a dlhoročná samota však spôsobili, že je z neho široko-ďaleko vyhlásený mrzutý starec. Heidi na rozdiel od svojho starého otca prijíma výzvu žiť v meste, naučí sa čítať a pokúša sa žiť plnohodnotný život. Obohatená o túto skúsenosť sa vracia do prírody, aby svoje skúsenosti zúročila a oba svety **prirodzeným sociálnym cítením** organicky prepojila.

Čarodejník z krajiny Oz (anglická rozprávka od Lymana Franka Bauma) –

malá Dorotka žije u svojho strýka Henryho a tety Emy v Kansase. Počas veľkej búrky ju tornádo preniesie do ďalekej krajiny. Dorotka sa chce vrátiť domov, no jediný, kto jej môže pomôcť, je veľký čarodejník Oz zo Smaragdového mesta. A tak sa Dorotka vyberie po ceste vydláždenej žltými tehľami za čarodejníkom. Cestou stretne strašiaka Strachopuda, ktorý túži získať rozum, plechového drevorubača, ktorý by chcel mať srdce a leva Bojka, ktorý túži po odvahe. Dorotka s priateľmi zistia, že Oz je v skutočnosti obyčajný človek bez čarodejných schopností. Napriek tomu dá strašiakovi rozum, drevorubačovi srdce a levovi odvalu, pretože ich už vlastne dávno majú. Dôležitým prvkom tejto knihy je **nájdenie viery vo vlastné schopnosti a verné priateľstvo nesúrodej štvorice** vedené dobrosrdečnou Dorotkou.

Peter Pan (anglická rozprávka od Jamesa Matthewa Barrieho) – Peter Pan ani zďaleka nie je jednoznačne kladný hrdina, je totiž samoľúby a panovačný, občas trucuje. Je príliš mladý na to, aby bol zaťažený dôsledkami výchovy alebo aby dospel k uznaniu morálnej zodpovednosti. Rozprávkový príbeh čitateľa zavedie do Krajiny-Nekrajiny, kde žije odvážny Peter Pan, víla Cililing, nezbední Stratení chlapci, ktorým chýba mama. V rozprávkovom svete sa ocitne aj Wendy, dievča z normálneho sveta, so svojimi dvomi bratmi a zažijú tam množstvo dobrodružstiev. Spoznajú kapitána Háka, tikajúceho krokodíla, dobrotivého Vtáka-Nevtáka, či tlupu indiánov. Hoci mnohé

situácie vyzerajú nebezpečne, **dobro, priateľstvo a spravodlivosť zvíťazia.**

Cibuľkove dobrodružstvá (talianska rozprávka od Gianniho Rodariho) – Cibuľkove dobrodružstvá sú príbehom o slabých a silných vlastnostiach, o mocných a nespravodlivo utláčaných, a takisto sú aj výpočtom toho, čo rastie v záhrade. Príbeh sa totiž odohráva v zeleninovom kráľovstve. Vládca, knieža Citrón a jeho pravá ruka zlostný rytier Rajčina, kruto zdierajú svojich poddaných. Musia platiť dane zo vzduchu, dažďa, krupobitia... Smiešne absurdný prehrešok privedie Cibuľkovho otca do väzenia a pán Tekvička si postaví najmenší domček na svete. Tieto dve udalosti rozvíria pokojné kráľovstvo a všetko prevráti naruby. Keď sa však Cibuľko stretne s pánom Krtom, ktorý je, ako inak, alergický na svetlo, všetko sa začne obracať na dobré. Rozprávanie je pretkané štekľivým humorom, plné rôznorodých vtipných figúrok, ako napríklad detektív Mrkvas s opakovacím psom Kopovom, alebo pán Čučoriedka, ktorý býva v gaštančeku a v noci srdečne víta zlodejov, ba ich aj pohostí, a samozrejme, barón Pomaranč, ktorý je taký vypasený, že musí brucho nosiť na fúriku. Dokonca i zlostný rytier Rajčina sa Cibuľkovou zásluhou rozplače, **je mu odpustené, čím tento napravený rytier začne žiť lepšie a spravodlivý život.**

Charlie a továreň na čokoládu (anglická rozprávka od Roalda Dahla) – prezentuje neveriteľné príhody chudobného chlapca v továrni na čokoládu pána Willyho Wonku – najúžasnejšieho,

najfantastickejšieho výrobcu čokolády, akého kedy svet videl. Vie vyrobiť všetko čo chce: cukrovú penu s chuťou fialiek, lentilky, ktoré menia farbu každých 10 sekúnd, žuvačku, ktorá nikdy nestratí chuť, čokoládovú zmrzlinu, ktorá zostane celé hodiny zmrazená a nemusí byť v chladničke, oblizovacie tapety do detských izieb, horúcu zmrzlinu na chladné dni a tisíce iných dobrôt od výmyslu sveta. Spolu s ním navštívia továreň aj štyri neposlušné deti. Počas exkurzie **všetky deti na svoje zlozvyky doplatia. Jedine skromného Charlieho žiadna pohroma nečaká.**

Violončelista Gorsch (japonská rozprávka od Kedžiho Mijazawa) – malý Gorsch žije v starom mlyne na kraji mestečka a jednou z jeho mála radostí je hra na violončelo v miestnom orchestri, ktoré je práve uprostred skúšania Beethovenovej Pastorálnej symfónie. Prísny dirigent je však s Gorschovým výkonom veľmi nespokojný: vyčíta mu zlý rytmus, nedostatok citu a neschopnosť súznieť so zvyškom orchestru. Gorsch sa zúfalo snaží zlepšiť, avšak **vinou vlastnej tvrdohlavosti nie je schopný dosiahnuť cieleného výsledku.** Niekoľko nocí pred koncertom ho postupne navštívia štyri zvieratá – mačka, kukučka, jazvec a myška – ktoré mu pomôžu prekonať jeho starosti a ukážu mu čarovnú moc hudby. Až tak dokáže mladý violončelista nielen zlepšiť svoju hru a vyslúžiť si uznanie dirigenta a publika, ale zároveň **si uvedomiť vlastné povahové nedostatky a stať sa lepším človekom.**

Červená čiapka – známa rozprávka je súčasťou ľudovej slovesnosti viacerých národov. Táto rozprávka, ktorá sa dnes rozpráva na celom vete, predstavuje mladé dievča v karmínovom kabáte, pekné, zdvorilé a dobre vychované, ktoré kráča tmavým lesom na ceste do domu svojej starej mamy. Keď príde do cieľa, zistí, že miesto jej starej mamy zaujal vlk v snahe oklamať dievča a nakoniec ju zjesť. Červená čiapka, stará mama aj horár si spokojne vydýchnu, že sa zlého vlka raz a navždy zbavili. Ešte raz sa poďakovali horárovi za pomoc a Červená čiapka sľúbila, že odteraz sa už veru túlať nebude, že už len svoju mamičku bude počúvať. Napriek tomu, že tento príbeh sa značne zmenil v rôznych pre-rozprávaniach a bol podrobený početným moderným úpravám, v sebe nesie nasledovné poučenie: **Dávaj si pozor, komu veríš.**

Vyššie prezentované a mnohé ďalšie známe i menej známe rozprávky poukazujú na morálne správanie hlavných alebo vedľajších protagonistov a ukazujú deťom a mladým ľuďom silné a slabé stránky, ktoré sú vlastné každej ľudskej povahe. Rozprávky učia deti porozumieť tomu, čo je správne a čo nie, pomáhajú rozvíjať predstavivosť a pomáhajú deťom chápať ich vlastné emocionálne dilemy skôr imaginatívnym spôsobom než prostredníctvom priamej výučby, uvádza odborníčka na vývin detí – Sally Goddard Blytheová, riaditeľka Inštitútu pre neurofyziológickú psychológiu

v Chesteri. Ďalej dodáva, že keď deti nebudú vyrastať v stereotypoch dobra a zla, nebudú mať vytvorený morálny kódex, podľa ktorého by mali začať rozvíjať svoj vlastný život. Rozprávkové príbehy nie sú podľa nej kruté a diskriminačné, skôr pomáhajú deťom pochopiť zvláštnosti a slabosti ľudského správania vo všeobecnosti, taktiež i prijať mnohé z ich vlastných strachov a emócií. Deti sa potrebujú naučiť, že život nie je vždy ľahký a spravodlivý, ale že existuje smútok (a po ňom nasleduje radosť), strata (a po nej prichádza nachádzanie lásky vo všestrannej podobe), degenerácia (a po nej nasleduje vzostup, osobnostný rast).

Ako stáročia plynuli, cnosť a zmysel pre morálku ubúdali a prúdili v skutočnom živote aj v rozprávkach, ktoré sprevádzali ľudstvo. Usudzujúc podľa Abler (2005), medzi stredovekými roľníkmi prešli ľudové rozprávky od starších a skúsenejších k mladším dospelým a deťom ako morálne životné lekcie. Mnohé sa odohrávajú počas prechodu hrdinu alebo hrdinky z detstva do dospelosti, často končiace sobášom. Na tejto fantastickej ceste sú nielen výzvy, ktoré treba prekonať, ale aj varovania: nebezpečenstvá osamelosti v lese, potenciálne úskalia fyzickej príťažlivosti, nebezpečenstvo naivnosti.

Výskumná časť

To, akým spôsobom v rozprávke dobro zvíťazí nad zlom, patrí medzi významný atribút v rozhodovaní sa, či je rozprávka

Obrázok 1. Interiér domu mamy kozy a kozliatok. Vlastný zdroj.

vhodná a primeraná dieťaťu predškolského veku. Cieľom tohto príspevku je zistiť, ako deti predškolského veku vnímajú a hodnotia dobro a zlo v rozprávkach. V nadväznosti na zameranie tejto výskumnej časti si kladieme nasledovné výskumné otázky:

- Ako dieťa rozumie pojmu dobro a zlo v rozprávke?
- Aké vlastnosti dieťa pripisuje dobrú a zlu v rozprávke?
- Stotožňuje sa dieťa v prežívaní s dobrom?
- Stotožňuje sa dieťa v prežívaní so zlom a jeho vplyvom?

Zvolili sme si klasickú rozprávku *Vlk a sedem kozliatok* o neposlušných kozliatkach a zlom vlkovi. Ide o tradičnú

ľudovú rozprávku, pôvodom od nemeckých bratov Grimmovcov, celosvetovo píšucich najobľúbenejšie príbehy pre deti. V našich reáliách je rozprávka spracovaná slovenskou autorkou Máriou Rázusovou-Martákovou. Rozhodli sme sa využiť túto verziu. Túto, takpovediac notoricky známu a poučnú rozprávku o nezbedných kozliatkach a zlom vlkovi sme zvolili preto, pretože je medzi deťmi všeobecne obľúbená a kniha má výborné recenzie od matiek a aj učiteľiek.

Ústrednou metódou pre zber relevantných výskumných dát bolo skupinové interview, ktoré bolo realizované s deťmi predškolského veku. Keďže skupinové interview je jedným z nástrojov kvalitatívneho výskumu, vyžadovalo si zhotovenie audio nahrávky s detailnými rozhovormi

Obrázok 2. Postavy v rozprávke Tri kozliatka a vlk. Vlastný zdroj.

detí. Tieto metódy sme si zvolili pre zachytenie priamej a spätnej edukačnej reality v zmysle vnímania archetypu dobra a zla v rozprávke. Zvolená metóda skupinového interview bola aplikovaná v materskej škole v Bratislave. Výskumná vzorka bola zámerná a dostupná a tvorili ju dve triedy predškolských detí vo veku päť až šesť rokov ($n=38$, z toho 17 dievčat a 21 chlapcov).

Organizácia výskumu

V úvode dopoludňajšieho stretnutia sme deti z oboch tried zvolali do spoločenskej miestnosti, kde si posadali na koberec. Rozprávka *Vlk a sedem kozliatok* bola deťom predkladaná formou bábkového divadla, pričom použité bábkky a domček boli nami vyrobené (Obr. 1 a Obr. 2). Zber dát zabezpečila a divadielko zrealizovala

študentka odboru Predškolská a elementárna pedagogika - Zuzana Labudová. Deti pozorne počúvali, vnímali a pozerali sa na pohybujúce sa makety postavíček, čím sme udržali ich pozornosť. Po predložení rozprávkového príbehu začala diskusia s vopred pripravenými otázkami, na ktoré sme sa počas interview s deťmi pýtali. Viaceré deti rozprávali samostatne, prípadne sme sa ich pýtali doplňujúce otázky. Tento proces trval približne jednu hodinu.

Po skončení čítania a bábkového divadla bolo s deťmi realizované interview, ktoré malo nasledovný okruh otázok:

1. Aké znaky majú dobré postavy v rozprávke?
2. Aké znaky majú negatívne postavy v rozprávke?
3. Podľa čoho, respektíve podľa akých znakov ste na to prišli?

Súhrn výsledkov výskumu

V tejto časti uvádzame ukážku dramatizovanej rozprávky formou bábkového divadla a interpretujeme výsledky skupinového interview s deťmi. Výpovede detí sú analyzované prostredníctvom tematickej analýzy, teda metódy identifikácie prislúchajúcich tém v analyzovaných dátach.

Čitateľovi ponúkame začiatočný úryvok tejto rozprávky:

Kde bolo, tam bolo, volakde len bolo - bola jedna hôrka, v tej hôrke lúčka, na lúčke domček a v domčeku prebývala stará koza. Celá bola biela, len pod okom mala škvrny. Táto koza mala sedem utešených kozliatok. Odchodí koza na pašu a prikazuje kozliatkam: „Deti moje, nože dnu nikoho nepúšťajte. Prišiel by vlk a zmárnil by vás. Otvorte len mne, keď vám zaspievam pesničku:

Kozliatka maličké, otvorte mamičke, nesie vám, nesie vo vemene mliečičko, nakrími vás sienkom, napojí vodičkou.“

Kozliatka mamičke všetko prisľúbili, ale čože? Vlk už dávno potajomky chodieval k domčeku. I teraz sa pritajil pod oblokom a všetko vypočul. Veď ja jej pesničku už viem, pomyslel si. Počkal ešte trochu, pokým stará koza zájde až do hory, potom sa chytro rozbehol k dverám domčeka. Vlk bol hlúpy. Nazdal sa, že keď sú kozliatka ešte maličké, ľahko ich oklame. I hrozným hlasom zareval:

„Kozliatka, otvorte! Nesiem vám na rožkoch mliečka, vo vemene vodičky!“

Po skončení divadielka boli deťom kladené nasledovné otázky:

1. Kto bol v rozprávke dobrý? Ako bolo zobrazené v rozprávke dobro? Ako sa to prejavovalo?

Tereza (5 r.): „Kozliatka boli dobré a aj ich mamička. Lebo kozliatka nič zlé neurobili, len nechceli vlka.“

Diana (5 r.): „Mamička. Lebo mamička ľúbi deti. Aj im mliečko dávala. A šila aj varila. Lebo mamička môže robiť aj pranie aj variť.“

Šimon (5 r.): „Lebo ona bola smutná, keď kozliatka spal vlk. Plakala. A potom ich povyberala a mal plné brucho kameňov.“

2. Kto bol v rozprávke zlý? Ako bolo zobrazené v rozprávke zlo? Ako sa to prejavovalo?

Mia (5 r.): „Vlk. Lebo chcel zožrať kozliatka. A kozliatka sa nejedia.“

Klára (6 r.): „Vlk bol zlý a škaredý.“

Andrej (6 r.): „A vlk klamal. Lebo on chcel byť tá mamička, lebo videl ten domček a hneď ich chcel zjesť.“

Filip (5 r.): „Ale keby kozliatka poslúchali svoju mamu, tak by im vlk neublížil. Mali byť dobré oni.“

Patrik (5 r.) „A preto ich chcel zjesť, lebo on nemal žiadne jedlo. Tak on videl kozliatka a šiel ku kováčovi, nech mu ukuje ešte tenší hlas, a potom on len klamal.“

Ondrej (5 r.): „Lebo vlk ich chcel všetky len zožrať. Preto on klamal.“

V tejto rozprávke deti charakterizovali kladné prejavy správania, ako je napríklad primerané uspokojovanie fyzických a emocionálnych potrieb, napr. láska, opatera, pocit príslušnosti, bezpečie či strava, ubytovanie apod. Rozoznanie kladných i záporných prejavov správania a ich samotné zdôvodnenie je nasledovné: prejavy smútku matky, keď takmer prišla o svoje kozliatka. Deti sa dokázali vžiť do situácie a stotožniť sa ich veku primeraným emočným prežívaním a bolo im kozliatok ľúto. Mia (5 r.) vlka určila za negatívnu postavu s tým argumentom, že „kozliatka sa nejedia“, a podľa kritéria vyzoru, že vlk je „škaredý“. Je zrejmé, že deti emočne viac lipnú na zvieracích hrdinoch, zvlášť, kým sú to ešte mláďatá, v prípade tejto rozprávky sú to malé kozičky. Rovnako deti dokázali správne určiť negatívne správanie vlka: **klamstvo**, ktorým chcel vlk oklamať malé kozliatka, **chamtivosť**, pretože vlk sa neuspokojil len s jedným kozliatkom a **obžerstvo**, keďže vlk bol nenásytný a chcel zjesť všetky kozliatka.

3. Na otázku, kým by deti v rozprávke chceli byť a prečo, odpovedali nasledovne:

Timotej (5 r.): „Ja by som chcel, aby vlk spal kozliatka, aby bol sýty. A aby aj on sa konečne najedol.“

Matúš (5 r.): „Ja tiež vlkom. Aby som spal aj mamičku a v tom domčeku býval. Aby som bol najedený a býval v parádnom domčeku.“

Daniel (5 r.): „Ja by som chcel byť vlkom, lebo by som si dal hrdlo ukovať.“

Samuel (5 r.): „Lebo by som mal ukováne hrdlo a dobrý hlas.“

Adam (6 r.) „Aj ja raz budem kováčom. Lebo by sme mu ten jazyk takto stenčili. A že by nemohol ani rozprávať.“

Vo výpovediach detí jasne vidieť, že po predložení otázky sa väčšina chlapcov stavala do pozície zlého vlka. Timotej (5 r.) by sa s ním stotožnil preto, aby vlkovi urobil dobre tým, že sa konečne naje a neostane potrestaný. Matúšov (5 r.) dôvod je však egocentrický. Skreslený dôvod na základe subjektívnych preferencií naznačuje, že je pre neho správne, aby vlk dostal to, prečo si prišiel a mal za to odmenu v podobe domčka. Daniel (5 r.) poukazuje na dôvod, ktorý vychádza z jeho samotnej zvedavosti, a to ukovania hrdla a zmeny hlasu. Chce zistiť, aké to je, ako to bude prebiehať... Ide o samotný pokus, ktorý by si chcel vyskúšať, zatiaľ čo Adamov (6 r.) dôvod bol veľmi podobný, ale z pohľadu ďalšieho predstaviteľa rozprávky – kováča. Iná interpretácia toho, kým by v rozprávke chceli byť, sa vyskytla u dievčat. Alexandra (5 r.) odpovedala nasledovne: „Ja by som chcela byť mamičkou, lebo by som sa starala o svoje detičky – kozičky. Doniesla by som im mliečka aj trávičky, a spievala im. A zamkla by som im domček. Aby tam vlk neprišiel a nezjedol ich.“ Opäť sa stretávame s patričným uspokojovaním sociálnych, emocionálnych a fyzických

potrieb, s vysokou mierou citlivosti a vnímania, že dobro ako také a konať dobro, je stále správne.

Diskusia

Spektrum zobrazovania dobra a zla v dnešných rozprávkach (knižných filmových, animovaných a kreslených) je vskutku široké a rôznorodé. V tradičných rozprávkach, v ktorých dej príbehu tvorí ľudové či autorské spracovanie príbehu, je možné ešte pomerne dobre nájsť boj dobra so zlom, kde dobro víťazí poctivosťou, láskou, pokorou a spravodlivosťou. Niektorí dnešní autori rozprávok však neuvážene menia tieto vžité obrazy pôvodných klasických rozprávok a postáv. Zlo stráca svoju intenzitu a silu, pretože dieťa sa už strašidiel nebojí, čert sa stáva jeho najlepším kamarátom, symbol falošnosti a prefikanosti – líška, sa stáva policajným dôstojníkom, princezná sa zo zajatia vyslobodí sama a zavedie rovnoprávnosť. Princ ako predstaviteľ nebojácnosti, statočnosti a odvahy si radšej niekoho najme na vyslobodenie princeznej (Belešová, 2021).

Na základe zdramatizovania príbehu o vlkovi a kozliatkach konštatujeme, že deti predškolského veku dokážu správne identifikovať dobro a jeho prejavy, rovnako správne vedia zhodnotiť zlo a jeho prejavy. Hodnotným poznatkom je tiež fakt, že deti sa vedia stotožniť prevažne s kladným hrdinom príbehu, pričom dokážu uviesť dôvody svojho výberu. Tie sa spájajú hlavne s pozi-

tívnymi vlastnosťami hrdinu, pričom ďalšími atribútmi výberu je vzhľad a schopnosti a pôvod. Čo sa týka zobrazovania dobra a zla v kontexte autor-ských rozprávok, deti rovnako dokážu identifikovať kladné a negatívne prejavy a problémy, ktoré čerpajú zo súčasného života. Dokážu odôvodniť význam svojho tvrdenia a podať priame príklady aj zo svojho rodinného prostredia. Čo nás ale prekvapilo je, že deti, hlavne chlapci, by si radi vyskúšali „kožu“ vlka. Možno by sa im zvýšilo sebavedomie a povýšenie, každopádne, tieto vlastnosti sú opakom empatie, úcty a ostatných morálnych princípov.

Na celom svete existuje nespočetné množstvo rozprávok s nekonečnými variáciami, ktoré zvyčajne sprostredkujú morálne alebo sociálne ponaučenia. Nielen Ezopove bájky sú základom mnohých morálnych príbehov. Stále populárne rozprávky žijú už viac ako dve tisícročia a sú príkladom mimoriadnej sily a dlhovekosti. Jursová Zacharová (2016) tvrdí, že deti sú obklopané príbehmi, ich rozprávanie a prerozprávanie je bežnou súčasťou našej kultúry a okrem ponaučenia a mravných hodnôt, sú príbehy cennými zdrojmi obohatenia slovnej zásoby, rozvoja gramatického uvedomenia a vnútornej štruktúry textu. My sa s jej slovami stotožňujeme a dodávame, že príbehy v rozprávkach pomáhajú deťom rozoznať dobro od zla, pochopiť fungovanie sveta, vnášať nádej a vieru v dobré konce a v to, že dobro zvíťazí nad zlom, či už vďaka náhode, ktorá zrazu príde

ako „blesk z jasného neba“, alebo tvrdým úsilím, snahou a dobrým srdcom hlavnej postavy. Súčasná doba je však charakteristická tým, že nič nie je čiernobiele a na všetko sa dá nazeráť z rôznych uhlov pohľadu. Tento trend sa prenáša aj do literatúry pre deti. Napriek tomu by však mali stále zachovávať základné charakteristiky rozprávkového žánru – udržiavať v deťoch nádej, že dobro má moc zvíťaziť nad zlom a skončiť sa šťastne.

V týchto konvenciách možno spomenúť ešte niekoľko limitov nášho výskumu. Odporúčame považovať nad zmenou metodologického zberu dát. Znamená to napr. realizáciu individuálnych interview s každým dieťaťom osamote, využiť pojmové mapovanie, uplatniť detskú kresbu, dramatizáciu atď. Taktiež odporúčame pri práci s deťmi využiť kvantum súčasných, moderných, ale i stále výpovedných klasických rozprávok. Sme presvedčení, že v každej rozprávke sa nachádzajú zreteľné odkazy, s ktorými sa detský recipient stotožní, alebo, naopak, nájde si v nich také posolstvo, ktoré reprezentuje jeho momentálne prežívanie. Podľa Piageta do siedmich rokov dieťaťa pretrvávajú štádium heteronómnej morálky. Znamená to, že morálne pravidlá sú podmienené autoritou, vlastné konanie aj konanie druhých je hodnotené ako dobré alebo zlé na základe noriem stanovených rodičom alebo učiteľom. Podľa Fedorka (2020) dieťa ešte nevie posúdiť vlastným morálnym myslením rôzne situácie a za správnosťou jeho rozhodnutí sto-

jí autorita. Teda díva sa na povinnosti a k nim sa vzťahujúce hodnoty ako na niečo objektívne, dané zvonku. Správne je potom každé konanie, ktoré je v zhode s pravidlami a každé konanie, ktoré porušuje pravidlá, je považované za zlé. Morálna zodpovednosť spočíva skôr na konformite s morálnymi pravidlami než na úmysloch subjektu.

Záver

Rozprávka je hlavným zdrojom múdrosti a morálnych hodnôt. Ako uvádzajú Kulikovskaya a Andrienko (2016), tým, že učitelia zoznámia deti s klasickými zápletkami, otvárajú im celý svet hlbokých myšlienok. Deti veria tomu, čo počujú v rozprávkach. Nikto z nich sa nepýta, či je príbeh pravdivý. Deti sa môžu pýtať, či je postava dobrá alebo zlá, vypočítavá alebo veľkorysá. Táto črta ich vnímania prispieva k rozvoju morálnych aspektov. Deti zisťujú, čo je v živote dobro a čo zlo, a presne definujú svoj postoj k nim, čím sa formuje morálny aspekt ich svetonázoru. Deti sa učia nevstupovať do krajiny zlých síl a rozoznávať dobro od zla, získavať múdrosť, premýšľať o zložitých životných otázkach. Pochopenie myšlienky, že čisto dobré a zlé postavy existujú iba v rozprávkach, umožňuje deťom vybudovať si vzťah s rovesníkmi. Pochopia, že v rôznych obdobiach života u každého človeka prevládajú dobré alebo zlé vlastnosti a že mylíť sa je ľudské.

Motív rozprávok a charaktery postáv sa tým zásadne obmieňajú a deformujú sa

základné hodnoty, ktoré sú dôležité pre vnímanie morálnych kvalít. Dobro nad zlom víťazí prefikanosťou, klamstvom, sebestvom, úlisným podliezaním a arogantnou ambíciou. Je namieste otázka, či dobro ukazuje a javí charakter dobra, alebo sa správa tak, ako mu umožňujú situácia. Inak povedané, rozhodne sa, či bude dobrý, alebo zlý. Výzorom ani zďaleka viacerí hrdinovia nespĺňajú zobrazenie dobrého predstaviteľa deja. Môže mať teda rohy, môže to byť zlobor, troll, strašidlo, upír, ježibaba atď. Stanislavová a kol. (2014) sa domnievajú, že sa tu odohráva boj dobra a zla, fantastika sa spája s poučením, varovaním, potláčanim negatívneho k človeku a vyzdvihovaním pozitívnych hodnôt. Zobrazenie dobra a zla už nie je teda také priamočiare ako to bolo v ľudovom type rozprávok, ale je vsadené do súčasného života a čerpá priamo z aktuálnych problémov, prevažne zo sveta detského percipienta. Učia sociálnemu cíteniu, riešia problémy, rozvíjajú detskú tvorivosť a fantáziu a vo väčšine z nich je konflikt/problém riešený komunikáciou s ďalšími činiteľmi v rozprávke (ľudskými či neľudskými) a znovuobjavením seba. Zlo predstavuje problém, s kto-

rým sa dieťa počas svojho života môže stretnúť. Zigová a Obert (1983) tvrdia, že všeobecne etický moment, zápas dobra so zlom a záverečné víťazstvo dobra – je skonkrétne silným sociálnym akcentom. Sociálny akcent tu teda predstavuje napríklad stratu kamaráta, presťahovanie sa, každodenné úkony, ktoré dieťa nemá priveľmi v oblube, napríklad umývanie zubov a upratovanie, choroba alebo závisť, žiarlivosť či zlozvyk.

Abler (2005) upozorňuje, že často sa zabúda na hlbšie významy a ponaučenia niektorých z predchádzajúcich verzií rozprávok, ako aj na moralistické revízie bratov Grimmovcov. Ak boli rozprávky v priebehu vekov sociálnym meradlom, potom dnešné rozprávky naznačujú, že západná spoločnosť sa posunula ešte ďalej od podpory biblických hodnôt a zásad k prijatiu konceptov relatívnej morálky a sebestačnosti.

Uvedený príspevok je súčasťou riešenia grantovej úlohy KEGA 046UK-4/2021 (Podpora implementácie mravnej výchovy v základnej škole: aplikovaný výskum a metodický materiál pre učiteľov).

Literatúra

- Abler, A. (2005). *The Moral of the Story*. Dostupné z <https://www.vision.org/the-moral-of-the-story-fairy-tales-mirror-society-981>
- Baker, S. L., & Grauerholz, L. (2003). The Pervasiveness and Persistence of the Feminine Beauty Ideal in Children's Fairy Tales. *Gender and Society*, 17(5), 711–726.

- Belešová, M. (2021). Morálne posolstvo rozprávok pre deti. In *Žiak, pohyb, edukácia [elektronický dokument]: vedecký zborník 2021* (s. 17–25). Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave. [CD-ROM]
- Campbell, J. (2000). *Tisíc tváří hrdiny: Archetyp hrdiny v proměnách věku*. Praha: Portál.
- Čeňková, J. a kol. (2016). *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury*. Praha: Portál.
- Černoušek, M. (1990). *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros.
- Davidheiser, J. C. (2007). Fairy Tales and Foreign Languages: Ever the Twain Shall Meet. *Foreign Language Annals*, 40(2), 215–225.
- Fedorko, V. (2020). *Prosociálnosť a aspekty prosociálneho správania v dimenziách učiteľa materskej školy*. Prešov: Digitálna knižnica UK PU.
- Hrdináčková, L. (2006). *Tajomstvo rozprávok*. Bratislava: AT Publishing,
- Jursová Zacharová, Z. (2016). Porozumenie príbehov a naratívna kompetencia v slovenskom jazyku u rómskych detí. *Jazyk - literatúra - komunikácia*, 5(1), 27–34.
- Jursová Zacharová, Z., Čierniková, M., & Glasová, M. (2017). Rozvoj cudzojazyčných kompetencií u detí zo sociálne znevýhodneného prostredia. *Školský psychológ/Školní psycholog*, 18(1), 133–139.
- Klimková, T. (2009). *Pôvodná slovenská tvorba pre deti a mládež za rok 2009*. Košice: Knižnica pre mládež mesta Košice.
- Kulikovskaya, I. E., & Andrienko, A. A. (2016). Fairy-tales for Modern Gifted Preschoolers: Developing Creativity, Moral Values and Coherent World Outlook. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 233, 53–57. Dostupné z <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.10.129>
- Potočárová, M., Derková, J., Ferková, Š., & Koldeová, L. (2021). *Teória výchovy 1*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave vo Vydavateľstve UK.
- Rusňák, R. (2005). Mytológia ako archetyp tradičných rozprávok. *Slovo o slove [11]: zborník Katedry komunikačnej a literárnej výchovy Pedagogickej fakulty v Prešove* (s. 176–179). Prešov: Prešovská univerzita.
- Říčan, P. (1990). *Cesta životem*. Praha: Panorama.
- Sádovská, A. (2012). *Mravná výchova*. Trnava: Trnavská univerzita.
- Sedlák, J. (1981). *Epické žánre v literatúre pre mládež*. Bratislava: SPN.
- Schwartz, S., & Melzak, S. (2005). Using Storytelling in Psychotherapeutic Group Work with Young Refugees. *Group Analysis*, 38(2), 293–306.
- Stanislavová, Z. a kol. (2014). *Žánrové, poetologické a axiologické aspekty prekladov zo svetovej literatúry pre deti a mládež do slovenčiny II*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove.
- Streit, J. (2013). *Proč děti potřebují pohádky*. Hranice: Nakladatelství FABULA.

ZASTÚPENIE MORÁLNYCH PRVKOV V ROZPRÁVKACH PRE DETI

Szentesiová, L. (2017). Postava v rozprávke a jej hodnotové pôsobenie na detského čitateľa. *Gramotnosť, pregramotnosť a vzdelávanie*, 1(1), 21-35.

Zigová, E., & Obert, V. (1983). *Literatúra pre deti a mládež s metodikou*. Bratislava: SPN.

Doc. Mgr. Mária Belešová, PhD.

Pedagogická fakulta, Katedra predprimárnej a primárnej pedagogiky

Univerzita Komenského v Bratislave

belesova@fedu.uniba.sk